

KOOLIÜENDUSLANE

EESTI ÕPETAJATE LIIDU PEDAGOOGILISE TOIMKONNA
JUURES OLEVA KOOLIÜENDUSRÜHMA BÜLLETÄÄN

Nr. 2.

Küünlakuu 1940.

7. aastakäik.

Ilmub 8 korda
aastas

Tellimishind eraldi „Õpetajate Lehest“ 80 s. aastas.

Kevadepühad — pühade elamusi.

Teema üldõpetuslik käsitlus I klassis 22.—23. märtsil 1939. a.,
kestus 7 tundi.

Koidula Varik.

1. tund — kodulugu.

Õpetaja, lasknud õpitud laulu „Tibukesele“ ühel õpilasel klassi ees ütelda, lausub: Laps palub tibukeselt muna.

Lapsed: Ilma munadeta on pühad igavad. Ilma munadeta ei olegi nagu pühi. Mu kanal on juba mitu muna munetud. Meil on ka kodus kana ja mune. Meil on kodus mune, ema tõi turult. Ma olin suvel maal, siis sealt tuuakse pühademune. Ma lähen maale, seal saan isegi mune.

Õpetaja ütleb mõistatuse: Ühes vaadis kahesugune õlu?

Lapsed: See on muna. Koor on vaat, valgemuna on ühesugune õlu ja kollane on teissugune.

Õpetaja kirjutab tahvlile: kollane muna ehk munarebu.

Lapsed: Ma söön heameelega kollast muna, valget ei taha. Aga mulle meeldib valge rohkem. Ma söön mõlemaid.

Õpetaja: Mune süüakse keedetult ja praetult, kuid mune hoiatakse ka haudumiseks kanale.

Lapsed: Jah, munadest tulevad tibupojad. Ma ostsin poest 10 sendi eest ilusa kollase tibupoja. Mul on kodus kaarte tibupoegadega. Seal, kus ma suvel maal olin, oli 9 ilusat väikest tibu-

poega — ilusad kollased! Need olid päris elavad tibupojad. Ma olen näinud ka elavaid.

Õpetaja: Te olete kõik näinud tibupoegi. Ma näitan teile ka kaardil tibupoegi. Ja siin on üks villasest lõngast tehtud tibupoeg, IV klassi näputöö tunnil teeme neid ise. Teile on raske see töö.

Lapsed: Palun, me teeme koduloo vihikusse pühadest. Ma teen mune. Ma teen kanapesa. Ma teen lihavõtte jänku.

Õpetaja: Jah, ka lihavõtte jänkusi võite teha (näitab kaarti jänkudega).

Lapsed: Palun, kas laulu võib juurde kirjutada.

Õpetaja: Oleme kaks lihavõtte-pühade laulu õppinud.

Lapsed: „Tibukesele“, „Munade koks“.

Õpetaja: Igaüks kirjutab, milline salm talle meeldib. Algab vaikne töö koduloo vihku: kes algab joonistamist, kes veel mõtleb, kes otsib kohast salmi raamatust.

Õpetaja käib ringi: hindab eelmisi töid, kontrollib puhtust, korralikkust, — tehes tasakesi märkusi. Tund lõppenud, õpetaja käsib kodus tööd lõpetada ja täiendada.

2. tund — e m a k e e l.

(Laulul täistopitud loomulik jänes, pühade kaart jänestega).

Õpetaja: Eelmisi pühi nimetatakse munapühadeks.

Lapsed: Lihavõttepühadeks, kevadepühadeks, kiigepühadeks, ülestõusmispühadeks (õpetaja kirjutab tahvlile need nimed ja soovib igaühel kodulootööl valida neist üks pealkiri).

Õpetaja näitab jänest lastele, ka pilti-kaarti, siis loeb „I l m o u n e n ä g u k e v a d e p ü h a h o m m i k u l“ ilmekalt ette, lapsed kuulavad.

Õpetaja: Võtke lahti õpperaamatud („Esimesed vaod“). Näete, pildil — raamatus on see jänes pükstes-kuues ja kõnnib kahel jalal.

Lapsed: Ilmo nägi seda unes. Munadepühade kaartidel on ka mõnikord jänes kujutatud nii — pükstes. Ilmo oli veel väike: ta uskus, et jänes võib käia nii. Unes juhtub vahel seda, mida ei olegi.

Õpetaja: Ilmo nägi unes, et oli suvi.

Lapsed: Suvi oli ja lilled kõik õitsesid. Ma olen ka näinud kesktalvel suve unes. Ma nägin unes kord, et maja põles.

(Vesteldakse unenägudest).

Õpetaja: „Ilmo unenägu kevadepüha hommikul“ nr. 1 võtate kodus õppida homseks. Nüüd vaatame tüki lõpul kirjandi peal-kirja —

Värvilised munad

Punane muna. Need on punased munad.
Kaks punast muna. Palju punaseid mune.
Sinine muna. Need on sinised munad.
Kaks sinist muna. Palju siniseid mune.
Roheline muna. Need on rohelised munad.
Kaks rohelist muna. Palju rohelisi mune.
Pruun muna. Need on pruunid munad.
Kaks pruuni muna. Palju pruune mune.

Harjutus nr. 27 (12).

Täidan lüngad. Enne loen veel kord 1. osa tükist: „Juku unenägu kevadepüha hommikul“.

Jänes kutsus Jukat mängima.

Oli veel varane hommik... Juku magas... Ta tundis... läbi une, kuidas keegi... teda puudutas. Juku avas silmad ja nägi voodi ees väikest jänsekist.
Jänes kutsus Jukat metsa... Juku riitus... ja nad läksid. Peagi olid nad metsas... Vähe aja pärast jõudsid nad väikesele lagendikule. Seal juba õitsesid pääsu silmad... kuller... kupud... sini lilled...

Teema: Kevadepüha d. Näide õpilase tööst: ülal — pool lehekülge töövihust; harjutus „Värvilised munad“, on kirjutatud tööjuhatause järgi „Esimestes vagudes“, all — pool lehekülge „Emakeele töövihust“.

„Värvilised munad“.

Lapsed, lugenud tasa ülesande läbi: Palun, siin on iga värvi kohta kirjutada samuti lauseid kui on eeskujuks punase värvi kohta.

Õpetaja: Tooge näiteid sinise kohta.

Lapsed: Sinine muna. Need on sinised munad. Kaks sinist muna. Palju siniseid mune.

Õpetaja: Muna võib olla väga mitmet värvi. Lapsed ütlevad raamatust ülesloetud värvid ja lisaks veel lilla, valge, roosa, hall, kreem.

Õpetaja, kirjutanud need värvid ains. nimetavas tahvlile, lausub: Võtke vihikud ja tehke see kirjand.

Algab vaikne töö. Õpetaja käib ringi, annab abitumaile veel täiendavaid seletusi tööks, teeb parandusi punase pliiatsiga ja hindab eelmisi töid, kontrollib vihikute puhtust, korralikkust. Kel kirjand vamis, viib õpetajalauale, hakkab tasa lugema ülesantud lugemispala või jätkab koduloo tööd — nagu kellelegi meeldib. Mõned jõuavad kõigega valmis: 5 parimat õpilast annavad kirjandid, kodulootööd ja loevad (tasa, teisi segamata) õpetajale lugemispala ette; 10 õpilast annavad kirjandid ja koduloo tööd ära; 14 õpilast annavad ainult kirjandid. Iga töö lõpetada koju jääb ainult 4 nõrgemal ja aeglasemal lapsel.

Tund lõppenud, juhhib õpetaja üldist tähelepanu, et vihikud oleksid puhtad.

3. tund — j o o n i s t a m i n e.

Õpetaja kirjutab tahvlile „Pühade õnnesoove“.

Lapsed: Ma sain jõuluks mitu kaarti. Ma sain ja saatsin ise ka. Jne.

Õpetaja: Igaks pühaks saadetakse õnnesoovi kaarte, need on väga mitmesugused.

Lapsed: Jõulukaartidel on jõulupuu, kuuseoks küünlaga, jõuluvana.

Õpetaja: Lihavõttekaardid lähevad jõulukaartidest hoopis lahku.

Lapsed: Lihavõttekaartidel on peal mune, jänkused, kana-poegi, paju-urbi.

Õpetaja: Peale pildi on pühade-õnnesoovi kaartidel muudki peal.

Lapsed: „Häid pühi“ on kirjutatud, trükitud, „Rõõmsaid ülestõusmispühi“, „Häid kevadepühi“. (Õpetaja kirjutab need laused tahvlile.)

Lapsed: Palun, joonistame ka pühadekaarte.

Õpetaja: Jah, igaüks kirjutab kaardile ka ühe neist õnne-soovest.

Õpetaja: Püsti seistes teeme enne käe harjutusi, siis läheb kergemini.

Tehakse pliiatsit käes hoides käerandme liigutusi vasemalt paremale poole ja ümberpöörduvalt.

Õpetaja: Nii joonistame urva-kimpe, paju-, kase- ja lepaoksi. (Joonistab ise tahvlile eeskujuks ühe oksa.)

Nüüd teevad lapsed õhus õpetaja eeskujul ringe paremalt pahemale ja ümberpöörduvalt.

Õpetaja: Nii joonistame mune. — Õpetaja näitab tahvlil lastele, kuidas kerge on neist munaringest koostada tibupojakesi ja jänkusi.

Istutakse ja igaüks hakkab joonistama pühadekaarti. Õpetaja käib pinkide vahel ringi, vaatab ning julgustab lapsi töös.

Tunni lõpul: kel valmis, see annab töö õpetajale; kel pooleli, võtab koju lõpetada.

4. tund — m a t e m a a t i k a.

Õpetaja näitab üht koduloo-tööd: Vaike on teinud ilusa kanapesa munadega. Tal on kodus küll kanu?

Lapsed: Mul on ka 2 kana, mõlemad munevad.

Õpetaja: Tõstke käed, kel kodus kanu, Elli loeb.

Lapsed loevad kõik, Elli ütleb — 10.

Õpetaja: Tõstke käed, kellele tuuakse maalt mune, Harri loeb.

Lapsed kõik loevad, Harri ütleb — 4.

Õpetaja: Tõstke käed, kellele tuuakse poest ja turult mune, Helvi loeb.

Lapsed loevad, aga Helvi ütleb — 19.

Õpetaja: Palju maksab munapaar?

Lapsed: 10, 12, 8 senti.

Õpetaja annab ülesande: Ernal oli 40 snt., ta ostis 2 paari mune, üks paar maksis 12 snt., teine paar 10 senti. Palju jäi tal raha järele?

Õpetaja kirjutab: $40 - (12 + 10) = ?$ Lapsed arvutavad peast.

Õpetaja: Ütleme ülesande?

Lapsed mõtlevad, tõusevad soovijate käed.

Heiki ütleb ülesande: Isa andis 10 snt., ema 12 snt., ostsin ühe paari mune 10 snt. paar. Palju jäi mul raha järele?

Ta kirjutab tahvlile: $10 + 12 - 10 = ?$

Malle ütleb ülesande: Mul oli 50 snt., ostsin 2 paari mune 12 snt. paar. Palju jäi raha järele?

Ta kirjutab tahvlile: $50 - 24 = ?$

Olev ütleb ülesande: Mul on 60 snt., ostan kolm paari mune, 10 snt. paar. Palju jääb järele? $60 - 10 \cdot 3 = ?$ Jne.

Õpetaja: Jutal on 40 snt. raha. Mitu paari mune ta saab, kui paar maksab 10 snt.? Ta kirjutab tahvlile: $40 : 10 = ?$ Lapsed arvutavad peast.

Aino ütleb ülesande: Mul on 70 snt. Mitu paari mune ma saan, paar maksab 10 snt.? Ta kirjutab tahvlile: $70 : 10 = ?$

Leili ütleb ülesande: Mul on 60 snt. Mitu paari mune ma saan, paar maksab 10 snt.?

Õpetaja: Võtke vihikud, arvutage tahvli ülesanded kirjalikult ja lisaks veel raamatust ülesanne nr. 45.

Algab töö. Õpetaja käib ringi pinkide vahel ja parandab vigu.

Tunni lõpul: kes on lõpetanud, annavad ära vihikud; kel lõpetamata, jätavad koju lõpetamiseks vihud enda kätte.

5. tund — võimlemine.

1. Lapsed klassis õpetaja juures olles rõivastuvad.

2. Lapsed lähevad saali, rivistuvad kahte ritta: ühes reas poisid, teises tüdrukud.

3. Õpetaja käsklus: Read sirged (lapsed joonduvad põranda prao järele), poisid kummardus, tüdrukud kniks — nüüd (lapsed teevad seda), vabad!

4. Õpetaja loeb ette „Lastelehest“ „Lihavõtte jänes saladus“.

5. Õpetaja: Me läheme ka lihavõtte jänest lohutama põõsa all, nagu ingel seda tegi. Aga enne õpime laulumängu selgeks. Õpetaja ütleb lastele sõnad:

„Jänes põõsas magab seal, jänes põõsas magab seal; mis sul viga, loomake, et sa ei või hüpata? Hüppa nüüd, hüppa nüüd, hüppa nüüd!“

Õpetaja viib lapsed klaveri ümber: mängib ja laulab ühes lastega viisi paar korda läbi, osa lapsi tunnevadki viisi.

Lapsed asuvad ringi, kätest kinni hoides.

Õpetaja käsklus: Loe kaheks alates Robist paremale poole!
Nüüd!

Õpetaja: Kätest lahti, ühed — pöörd pahemale, kahed — pöörd paremale, siis vastastikku seisvad paarid ulatage teineteisele käed! Nüüd!

Tagasi suureks ringiks, nüüd!

See algul ei lähe hästi, kuid neljakordse harjutuse järele on selge.

A l g a b m ä n g .

Õpetaja saadab ühe paari ringist ära: ühe neist paneb jäneseks kükitama ringi keskele; teise seisma väljaspool ringi — koeraks. Ring liigub vastupäeva lauldes:

„Jänes põõsas magab seal,
Jänes põõsas magab seal;
Mis sul viga, loomake, et sa ei või hüpata?
Hüppa nüüd, hüppa nüüd, hüppa nüüd!“

Õpetaja käsklus: Ühed — pöörd pahemale, kahed — pöörd paremale, käed kätes — olete põõsad. Jänes hüppa ja põgene põõsaste vahel. Koer püüa jänest! Jänes põgeneb põõsasse ning saab põõsaks. Uus põõsas saab koeraks, aga koer jäneseks.

Mäng algab algusest: jälle laul jne.

Selles mängus on ühendatud laulumäng „J ä n e s p õ õ s a s m a g a b s e a l“ ja ringmäng „J ä n e s, p õ õ s a d“, et oleks rohkem tegevust, liiklemist. Tunni lõpul rivistumine nagu tunni alguses.

Õpetaja: Nüüd sai jänku küll ingli toodud ilusad munavärvid kätte ja ta ei hakka enam ilma meieta nutma. Jätame nägemiseni ülestõusmispüha hommikuni.

Õpetaja: Teeme kummarduse-kniksu ja ütleme „nägemiseni“!
Nüüd!

Marsitakse klassi rõivastuma.

6. tund — e m a k e e l (järgneval päeval).

1. Enne tunde lapsed harjunud viisil panevad vihud lauale: kodulugu pahemale poole, emakeel keskele, matemaatika paremale poole.

2. Õpetaja kontrollib, hindab, mis eelmisel päeval jäid hindamata.

3. Tunni alguses paremate tööde vaatlus kogu klassi ees.

4. Õpetaja jagab J. Käisi „Emakeele töövihud“ lastele kätte. Ülesanne: Harjutus nr. 27. „Jänes kutsus Jukut mängima“ — täita lüngad!

5. Töö vaheldub ridadeviisi: korruga kaks rida kirjutavad seda härjutust, kuna kolmas rida loeb ning jälgib kodus õpitud lugemispala.

Kõik lugemises sedasi kontrollitud — ridadeviisi, pannakse harjutus-ülesanne kõrvale, ka raamatud kinni.

Õpetaja saadab ühe õpilasist (harjunud viisi järgi) klassi ette õpitud tüki sisu küsima. (Küsimused on teatavasti lugemikus palade lõpus.)

Küsija: Kuidas Ilmo päästis jänese koera käest?

Lapsed: Ta hüüdis koera tagasi, kui see jänest taga ajas. Ta võttis jänesepoja koera käest ära. Ta võttis koera kaelast kinni, ei lasknud jänest taga ajama minna.

Küsija: Kuidas võiks seletada, et Ilmo unenäos olid jänesed nagu inimesed?

Lapsed: Unenäos võib kõike juhtuda. Ta oli kaartidel vahest näinud. Mul on mitu kaarti kodus, kus jäneseil on püksid ja kuub. Ema võib-olla jutustas talle jänesepoisist enne magama minekut. Ta võis olnud enne magama minekut lugenud mõnda muinasjuttu jänesepoisist. Ta mõtles, luges, kuni jäi magama ja nägi und.

Küsija: Mis paik see oli, kus jänesed mängisid?

Lapsed: Metsa sees ilus lage koht. Ilus lilledega heinamaa. Päikesepaisteline koht metsavarjus, kuhu külm tuul ei puhu. Ma mõtlen, et ta võis olla ka ojakallas, kus toomingas kasvas. Nad kiikusid toominga oksil.

Õpetaja annab õppida kodus „Ilmo unenägu kevadepühahommikul“ nr. 2 — lõpuni, ja lõpetada „Emakeele töövihus“ harjutus nr. 27, kel lõpetamata jäi.

7. tund — kirjatehnika.

Teem: $\left. \begin{array}{l} Mm \\ Kk \end{array} \right\}$ tähtede kordamine.

1. Vaatleme seinatabelil neid tähti.

2. Üks õpilane kirjutab need tähed tahvlile, teised ütlevad käe sihi, taktis.

3. Õpetaja: Teeme õhus veel harjutusi. — Lapsed teevad õhus harjutusi ise lugedes kõvasti: üles, alla jne., kuna samaaegselt õpetaja kirjutab tahvlile *Mm, Kk*.

4. Õpetaja seletab vigu ja hoiatab nende eest, mis teevad kirja inetuks, segaseks, kirjutades tahvile ka inetuid vigaseid tähti.

5. Õpetaja kustutab tahvilt vigased tähed ja kirjutab eeskujulike tähtede ritta:

Mm Muna, oh sa manake, see pistab veerema. Kk Kikaa-kakaa, teeb kanake ja peab ärkama.

Sellejuures lapsed hääldavad jälgides iga kirjutatud tähte.

6. Õpetaja ühes lastega teevad käeringe: randmest — paremale, pahemale; sulepead hoidvate sõrmedega harjutusi: sirgeks — konksu.

Lapsed istuvad.

7. Õpetaja: Peame silmas — sulepea hoidu, keha hoidu, käte hoidu, vihiku hoidu, jalgade hoidu.

Lapsed kohenduvad.

8. Algab vaikne kirjutamine. Õpetaja käib klassis ringi, parandab vigu — sulepea, kehahoiu, kätehoiu, vihikuhoiu vigu.

9. Tunni lõpul 10 minutit eeskujulike vihikute vaatlus. Ühine hindamine. — Vihikud jäävad õpetaja kätte.

(Lõpp.)

Minu katseid ja kogemusi individuaalse tööviisi teostamisel.

III (järg).

L. J e r k a v i t s.

Õppejuttu olen püüdnud vahetevahel rakendada ka usuõpetuse tundides, kus sellega võib saavutada päris häid tagajärgi. Kui kõnesse tulevad õpilaste eneste elamused, muutub klass väga aktiivseks ja teinekord tuleb hoolega silmas pidada, et jutuhoogu sattudes ainest kõrvale ei kalduta, sest üks juhtumus manab esile teise, kusjuures kolmandal teinekord polegi enam seost algteemaga.

Teistes õppeainetes ma isiklikult pole õppejuttu nimetamisväärselt saanud kasutada, sest vanemate klasside õppeained ei soodusta seda.

Vanemates klassides olen kasutanud eduga küsimust-probleemi ja leidlikkusküsimust. Õpilased, kui nad nendele juba on harjunud vastama, oskavad oma mõtteid nõnda juhtida, et igale küsimusele saab päris korralik seletus, mida sageli veel mõne teise õpilase poolt täiendatakse.

Üldiselt võin oma kogemuste põhjal öelda, et õppejutule tuleks meie koolides suuremat tähelepanu pühendada ja loobuda veel laialt tarvitatavast küsimuste „leierdamisest“, millele õpilastel enamasti ei jää muud vastata, kui „ei“ või „ja“. Kuid tuleb hoiduda kunstlikult esilekistud õppejutust, mille otstarvet ei taipa õpilased ega õpetajagi, kui ta olles teadlik, et õppejutt on üks eelistatud meetodiline võte, hakkab ka ebasobivat teemat suruma õppejutu vormi.

Tunnis tuleb sõna anda mitte ainult soovijaile, vaid ka kõrvalehoidjaid tuleb kaasa „tirida“. Tegelikus töös ilmneb, et osa õpilasi — „sunnitöö tegijad“ — ei püüagi kaasa rääkida, vaid seda aega, millal aktiivsemad üksteist sõnavõtuga püüavad üle trumbata, kasutavad nemad oma asjade õiendamiseks, milleks annavad soodsat materjali n.n. „tootsi-taskud“. Nendesse „laboratooriumidesse“ kistakse muidugi ka pinginaabrid ja nii võib juhtuda, et õpetaja, kes juhib innuga õppejuttu, saab mulje nagu oleks tund väga huvitav: on palju sõnavõtte ja uusi muljeid, kuid tegelikult suurel hulgal õpilastest pole asjast aimugi.

· Tööjuhatusete menetlus.

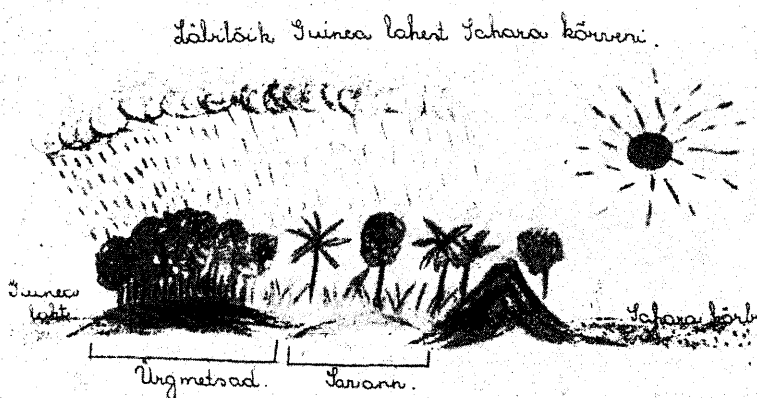
Kaheklassilistes komplektides on tööjuhatusete tarvitamine möödapääsematu abinõu õpilaste rakendamiseks iseseisvale tööle.

Kirjalikke tööjuhatusi olen kasutanud kogu õppetegevuse jooksul ja pean tunnistama, et tagajärjed pole halvad. Peamiselt tuleb kasutada trükitud tööjuhatusete kogusid, kui pole veel kogunenud olude kohaselt koostatud oma tööjuhatusi, sest õppeaasta jooksul iga teema jaoks ise tööjuhatusi koostada ja paljundada käib üle jõu.

Küsimused ja ülesanded peaksid haarama ka niisugust saateainet, mida kõigil õpilastel võimalik kätte saada oli: vastasel korral lohakamad ei võta vaevaks saateainet kasutada.

Tarvitades kirjalikke tööjuhatusi, kujuneb teema läbitöötamine umbes järgmiseks:

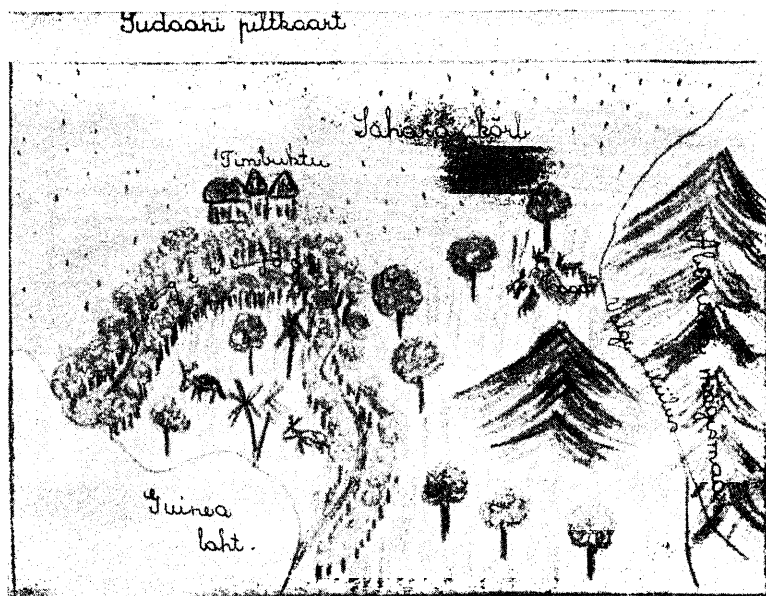
Võttes näitena V kl. maateadusest laiemat teemat „Aafrika“, mille läbitöötamiseks töökava järgi võib kulutada 12 klassitundi. See üldteema jaguneb omaette alateemadeks. Võtame näiteks „Kongo ürgmetsad“ — kaks klassitundi. Esimese tunni alguses oleks täiesti ettevalmistamatult arutus Kongo nõost kaardi järgi. Õpilastel võivad sel ajal laual olla ainult atlased, kust nad kasutavad füüsilisi, poliitilisi, kliima, taimkatte, merehoovuste ja maapõuevarade kaarte. Selles osas katsutakse juba varem õpitud nähteid rakendada, kusjuures õpetajal on hea juhus kontrol-

Lehekülg õpilase brošüüritööst.

lida, kui palju õpilased on maateaduslikest nähetest aru saanud ja kui palju nad kaardilt oskavad lugeda. Iga oletatud asjaolu tuleb õpilasel ka põhjendada. Kui mõni õpilane näiteks ütleb, et Kongos on kliima kuum, siis tuleb ühtlasi ka esitada põhjus, miks see nõnda on. Ei oska sama õpilane seda põhjendada, teeb seda teine. Valed oletused lükatakse juba kaasõpilaste poolt ümber, raskematel juhtudel tuleb õpetajal sellele tähelepanu juhtida. Näiteks väidab keegi õpilane: „Kongos on kliima kuiv, sest päike kõrvetab otse alla ja niiskust aurab väga palju ära.“ Kui seejärel õpilaste poolt ei esitata vastuväiteid, võib õpetaja vähe aidata. Sageli piisab juba küsimusest: „Kas ei teki siin kellelgi kahtlust?“, aga ka tähelepanu juhtimine merehoovuste kaardile ja tõusvate õhumasside meenutamine ei ole ülearune.

Õpetaja peab aga kindlasti iga õpilast ja tema võimeid tunda, sest täit väärtust omab arutelu ainult siis, kui kogu klass kaasa töötab. Nõrgemaid, vähemarenenuid tuleb julgustada, andes kergemad probleemid nende lahendamata, „muidunokitsejaid“ ja „nurgataha hoidjaid“ tuleb aga õige sageli „tuulutada“, lastes neil kaardil üht kui teist asja näidata; küsides ka siis, kui nad kätt ei tõsta. Kui sellele vaatamata nad ei taha kaasa töötada,

Lehekülj õpilase brošüürtööst.

olen lasknud seinakaardi juures seista seni, kuni mõne asja on põhjendustega enam-vähem rahuldavalt ära seletanud. On mainimiseväärne, et teised õpilased on siis väga agarad neile küsimusi ja probleeme esitama.

Selle võttega võtame neilt võimaluse end õppimise suhtes soodsamasse olukorda asetada ja näitame ka teistele, kellel on kalduvusi logelemiseks, et neil, kes korralikult ei tööta, on raskem koolis käia.

Lootusega, et ainult huvi äratamisega saab kõiki õpilasi tööle kaasa kiskuda, õpetaja ainult petab ennast.

Selline keskustelu uue aine üle kestab tavaliselt pool tundi.

Harilikult lasen siis õpperaamatust iseseisvalt vastava osa läbi lugeda, et kontrollida kas kõik, mis ise leidsime, vastab tõele.

Sellele järgneb kirjalik töö kas trükitud või lehtedele paljundatud tööjuhatus järgi.

Kirjalik töö tuleb tavaliselt kodus lõpetada, sest diagrammide joonistamine ja visandkaartide täitmine nõuab rohkem aega. Visandkaardid valmistavad õpilased harilikult täiesti iseseisvalt, välja arvatud juhud, kus on tarvilikud täpsemad piirid, — siis annan paljundatud kontuurid.

Näide nr. 1: Sudaan (28. jaan. 1939. a.).

1. Sudaan puutub põhjast kokku Sahara kõrvega, läänest ulatub Guinea laheni, idas ulatub Niiluse jõeni.

2. Savann suvel saab palju sademeid. Suvel on ka savannis kõrge ja tihe rohi. Talvel savannis on kuiv. Kuival aastaajal langevad puudelt lehed. Kuivab hein ja muld on kõva.

3. Neegrid on naha värvuselt mustad, neil on käharad juuksed ja paksud huuled. Pea on neil kitsas ja otsaesine madal.

4. Kui lõunapoolsed mustad pilved vihma-aja tulekut kuulutavad, süütab savanni karjane rohu põlema. Nii valmistab ta omale uut karjamaad.

Neegrid on noores eas väga andekad. Nad õpivad ruttu võõraid keeli lugema ja kirjutama. Pärast aga läheb nende arenemine väga aeglaselt.

Pean meeles:

1. Sudaan on ülemineku-ala kõrvest troopikametsani.

2. Sudaan asub palavas kliimavöötmes.

3. Pärismaalased on seal musta tõugu neegrid.

4. Sudaani tähtsam jõgi on Niger.

5. Sudaanis kasvatatakse hirssi, maisi, ube.

6. Sudaanis levivad savannid.

7. Suurem osa, nimelt Lääne- ja Kesk-Sudaan kuulub Prantsusele; inglaste päralt on Ida-Sudaan.

Järgneval tunnil on suuline kontroll kas lühikeste jutustuste või küsimus-probleemide näol ning tavaliselt ka lühike kirjalik kontrolltöö.

Kirjalikeks kontrolltöödeks olen tarvitanud testi ja vaba kirjelduse vahepeälset vormi:

Näide nr. 2: Kordamistö V kl. (19. mail 1939. a.).

1. Aasiast ida pool on *Vaikne* ookean, lõuna pool *India* ookean.

2. Aasia kõige tihedamini asustatud alad on: *Hüna*, *Jaapan*, *India*, seal tõuseb elanike arv 1 km² 200. Väga hõreda rahvastikuga on *Tiibet*, *Araabia*.

3. Aasia suuremad jõed on: *Ob*, *Leena*, *Jenissei*, *Amuur*, *Hoangho*, *Jangtsekiang*, *Indus*, *Ganges*, *Brahmaputra*. Jne, kokku 13 punkti (vrd. J. Käisi — B. Rea maateaduse tööjuhatused, lk. 38).

Esitatud näide haarab küll laiemat aineala, aga olen seda eduga kasutanud ka lühema teema kontrollimiseks. Häid võimalusi kontrollimiseks pakuvad ka kontuurkaardid; peamiselt küll suurema teema läbitöötamise järele. Nimede kirjutamise oskust olen ka kontrollinud sellelaadiliste töödega, nagu seda esitab järgnev näide.

Näide nr. 3: Inglismaast.

1. Riidetööstuse keskus . . .
2. Rautatööstuse keskus: a) . . . b) . . .
3. Sadamalinnad: a) . . . b) . . .
4. Ülikoolilinnad: a) . . . b) . . .
5. Peale nende tunnen Inglismaal veel järgmisi linnu: . . .
6. London asub . . . jõe kaldal.
7. Inglismaad piiravad järgmised mered ja kanalid: . . .
8. Nimetan Inglise asumaid: . . .

Iga kontroll- ja kordamistöö olen hinnanud, sest muidu kaob ka neil õpilastel, kes on edasijõudmisest huvitatud, püüe töid võimalikult hästi teha. Õpilasi, kes hinnetest ja edasijõudmisest suurt ei hooli, tuleb jällegi „ülenormi“ tööga sundida asja omandama.

Tavaliselt jäävad kontrollitöös esinenud küsimused ja ülesanded õpilastele meelde, nii et nad kodus saavad neid kohti korrata, mis ununenud olid, ja järgmisel tunnil küsin suuliselt kordamiseks just eriti neid kohti, kus rohkesti vigu esines. Kogemused näitavad, et õpilased suuremas enamuses on oma vigadest järgmisel tunnil teadlikud ja vastavad siis suuliselt päris hästi.

Tööjuhataste järele tehtavaid kirjalikke töid olen kontrollinud iga tehtud töö järele. Tuues järgneval tunnil töövihud tagasi, arutame klassis lühidalt esinenud mõttelised vead läbi, misjärele õpilased vigased ja korratult tehtud punktid uuesti teevad. Seda on tarvis hooletute ja lohakate tööde vältimiseks — vastasel korral tekib olukord, et 50% õpilastest võtavad õppetööd pealiskaudselt, jätavad nõutavad teadmised ja oskused omandamata, mis omakorda toob kaasa „istumajääjate“ arvu suurenemise.

Ka tööjuhataste menetlusel ei maksa õpetajal teha illusioone nagu oleks see kõigile õpilastele vaba, iseseisev töö, mida nad suure innu ja süvenemisega teevad. Paljudel kujuneb seegi töö tükitööks, millest igal võimalikul juhul katsutakse mööda hiilida; kasutades ka kurjasti teiste õpilaste abi ja töid. Sellest tuleb õpetajal teadlik olla.

Üldiselt peab ütlema, et individuaalne tööviis nõuab rohkem aega õppekava läbitöötamiseks, kui seda praegune olukord võimaldab. Tema teostamisel praegustes tingimustes jääb nõrgemaks kontrollimine, mis võimaldab paljudel õpilastel jääda pinnapealseteks, tööst kõrvalehoidjateks ja teistele lootjateks.

Õpetaja, eriti vilumatu, olles vaimustatud individuaalsest tööviisist ja õpilaste isetegevuse põhimõttest ning lootma jäädes nende enesealgatusele ja edasirühkimisele, võib kergesti jääda „tangide vahele“. Õpilased valdavas enamuses võivad ju kuidagi osa nõutavaid teadmisi omandada ja pealegi põhjalikumalt kui teiste tööviisidega. Nad õpivad ka põhjalikumalt mõtlema, põhjusi otsima ja juurdlema, aga „drilli“ vähesuse tõttu ja aja napusel jääb tingimata mõni fakt, mõni nimi või aastaarv õppimata. Praegustes oludes peab aga kevadeks pagas täielik olema — kas see edaspidiseks ka püsima jääb, on iseasi ja ei tule arvesse. Kui kooli revideerimisel õpilased kevadel teavad ainult üht kreeka kangelast ja kaht tähtsamat jumalat, inspektor nõuab aga kaht kangelast ja nelja jumalat, siis — „selles klassis on asi halb!“

Seepärast tuleb vähemalt esialgu veel tahes või tahtmata kinni pidada „keskmisele õpilasele kohandatud õpetusest“, et oleks saavutatud kindel tasapind. „Tippusid“ on võõral raske näha, kuid mahajäänuid on hõlpus leida ka ühe visiteerimise tunni kestel.

Ja ega õpilased tohigi märgata, et huvi puudumine mõne aine vastu on vabandavaks põhjuseks selle aine halvemini oskamisele. Eriti oleks see „raskeks löögiks“ teistele õpilastele, kui õpilane, kes teadis õppeaasta jooksul nendest halvemini, saab kevadel sama „rahuldava“, mis nemadki ja viiakse samuti järgmisse klassi.

* * *

Käesolevas töös olen püüdnud esile tõsta eriti takistusi, mis mul on esinenud, katsudes rakendada individuaalset tööviisi. Sellega pole veel öeldud, et ma sellest tööviisist pole leidnud midagi tulusat ja ainuõiget. Viimase olen jätnud teadlikult kirjeldamata, et tööd mitte liiga pikaks venitada.

Minu veendumus on: Individuaalset tööviisi tuleb igati soodustada ja temale rohkem maad võita. Õpetaja peab omaks võtma põhimõtted, kuid üksikasjad, kuidas neid põhimõtteid rakendada, tulevad enne põhjalikult läbi kaaluda, arvestades kohalikke olusid.

Toim.: Tööst on välja jäänud peatükid: „Saateaine kasutamise küsimus“, „Kas brošüür või töövihk“, „Väljalõiked õpilaste töövihus“.

Uut pedagoogilist kirjandust.

E. Õ. Liidu Tartu täienduskursuste koguteos

Loenguid ja kokkuvõtteid II.

304 lk., joonistega. Hind Kr. 3.80.

S i s u:

- A. Elango. Ühiskondlik kasvatus.
- J. Estam. Õppetöö ratsionaliseerimisest.
- E. Bakis. Õppimispsühholoogia.
- K. Mihkela. Eesti uusima kirjanduse äärjooni.
- Sama. Kirjandusõpetuse meetodika.
- Joh. Käis. Loodusvaatluste korraldamine.
- A. Lint. Zoologia algkoolis.
- Joh. Käis. Muld — teema läbitöötus katsete põhjal.
- Sama. Loodusõpetuse aine populaarteaduslik käsitus.
- Sama. Matemaatika algõpetusest.
- O. Rootsi. Tööõpetusest algkooli I ja II klassis.
- L. Päril. Tütarlaste käsitööõpetus V klassis.
- H. Jürisoo. Võimlemine ja mängud.

Loenguid ja kokkuvõtteid I. Hind Kr. 2.—

Joh. Käis. Omal jõul.

Esimesi samme isetegevas kirjaõpetuses 1. ja 2. õppeaastal. 14 tahvlit, 82 ümbrikku, juhatuskirjaga õpetajale. Hind Kr. 3.60.

Õpperaamatute Komitee poolt lubatud.

K. K. Ü. „Töökool“.

Trükitud 28. veebruaril 1940. a.

Väljaandja „Õpetaja“, Tallinn, Pühavaimu 11. Vastutav ja tegevtoimetaja
Joh. Käis. Toimetuse aadress: Tartu, Tähe 77-3.